

Materiały do poznania kusakowatych (Coleoptera: Staphylinidae)
Poleskiego Parku Narodowego.
Część I – Staphylinini *

Contribution to the knowledge of the rove-beetles (Coleoptera: Staphylinidae)
of the Polesie National Park.
Part I – Staphylinini

Bernard STANIEC

Zakład Zoologii Instytutu Biologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin;
e-mail: hesperus@onet.eu

ABSTRACT: The paper presents the results of a faunistic research on the family Staphylinidae (Coleoptera) carried out in the Polesie National Park. It concerns only the so-called big rove-beetles, so actually the staphylinids belonging to the tribe Staphylinini. In the years 1992–1996 and partly in 2002, 435 specimens belonging to 61 species were collected. Among them 16 species were recognized as new species for the Lublin Upland, 10 species new for the Podlasie region and 56 new for the Polesie National Park.

KEY WORDS: Coleoptera, Staphylinidae, Staphylinini, faunistics, Poleski National Park, Poland.

Położony w środkowo-wschodniej części Polski, utworzony w 1990 roku Poleski Park Narodowy (PPN), ze względu na wysoką różnorodność siedliskową, krajobrazową oraz duże zróżnicowanie florystyczne i faunistyczne uważany jest za wyjątkową osobliwość przyrodniczą w skali Europy. Obszar ten, głównie o charakterze wodno-torfowiskowym, należy w kraju do grupy parków narodowych o najwyższej różnorodności biologicznej. Ekosystemy wodne i torfowiskowe odgrywają tu szczególną rolę w utrzymywaniu stabilności ekologicznej nie tylko samego Parku, ale także całego funkcjonalnego obszaru Polesia. O wysokich walorach przyrodniczych omawianego terenu

* Druk pracy w 10% sfinansowany przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

świadczą nie tylko unikalność występujących tu biotopów wilgotnych oraz bogactwo form roślin i zwierząt, ale także w wielu przypadkach ich pochodzenie, np. obecność reliktywów postglacjalnych (RADWAN i in. 2002).

Niniejsza praca jest pierwszym opracowaniem faunistycznym, dotyczącym wyłącznie Staphylinidae Polskiego Parku Narodowego. Zawiera dane o występowaniu na tym terenie tzw. dużych kusakowatych, zaliczanych obecnie do plemienia Staphylinini, zaś wcześniej wymienianych w randze podrodziny Staphylininae (SZUJECKI 1980; HERMAN 2001). Przedstawione niżej dane dotyczą obecności na terenie PPN 61 gatunków tych chrząszczy, spośród których jedynie 5 dotychczas wykazano z terenu Parku, są to: *Acylophorus wagenschieberi* KIESW., *Atanygnathus terminalis* (ER.), *Quedius cruentus* (OL.), *Q. microps* GRAV. i *Q. longicornis* KR. (STANIEC 1994, 2003, 2005a, 2005b, 2006). Dane odnoszące się do kusakowatych PPN, należących do pozostałych grup systematycznych będą opublikowane w późniejszym terminie.

Materiał i metody

Materiał faunistyczny gromadzono od kwietnia (wyjątkowo od marca) do września lub października, głównie w latach 1992–1996, pojedyncze osobniki pozyskano także w 2001 roku. Próby (tylko jakościowe) pobierano z różną częstotliwością na 21 stanowiskach badawczych, różnego typu pod względem ekologicznym, stosując 6 metod połowów (Tab.). Poszczególne stanowiska były zlokalizowane w następujących kwadratach UTM 10×10 km: FB59 – Bagno Bubnów, Las Brzeziny, Nowiny, Pikulawka, Torfowisko Kochanowskie; FC50 – Durne Bagno, Jezioro Długie, Łąki Zienkowskie, Mietiułka, Olszowo, Pieszawola, Wólka Wytycka, Wytyczno; FC40 – Jamniki, Jezioro Moszne, Zienki; FB49 – Jezioro Łukie, Spławy, Torfowisko Orłowskie, Zawadówka, Zaułcze Stare. Według „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1980), ponad 80% powierzchni Parku, a więc jego część południowa i centralna znajdują się na terenie Wyżyny Lubelskiej. Jedynie obszary najbardziej wysunięte na północ i północny-wschód (okolice Pieszawola, Łąki Zienkowskie) znajdują się na Podlasiu. Zamieszczoną w tabeli (Tab.) charakterystykę ekologiczną wybranych gatunków kusakowatych podano według KOCHA (1989).

Wyniki

Śród 435 osobników zebranych na terenie Poleskiego Parku Narodowego wyróżniono 61 gatunków zaliczanych do plemienia Staphylinini, co stanowi ponad 30% krajowej fauny tej grupy chrząszczy (Tab.).

Wśród zebranego materiału stosunkowo dużą grupę (13 gatunków) stanowią formy stenotopowe, obligatoryjnie związane z siedliskami o ściśle określonych warunkach bytowych. Fakt ten wskazuje na zachowanie się na tym terenie naturalnego charakteru szeregu występujących tu biotopów, pomimo ogromnej presji wywoływanej przez sąsiedztwo terenów zagospodarowanych (Tab.).

Największą liczbę gatunków – 25 (w tym aż 20 gatunków higrofilnych) oraz osobników (ponad 50% wszystkich odłowionych) pozyskano w charakterystycznych dla PPN biotopach wilgotnych (torfowiska, bory bagienne, olsy, łęgi, turzycowiska), przy czym najwięcej gatunków kusakowatych (14) wypłoszono (stosując metodę zatapiania torfowców) ze strefy ekotonowej (przejściowej) zbiorników wodnych otoczonych przez torfowiska sfagnowe. Najciekawsze pod tym względem były fragmenty linii brzegowej jezior, wolne od drzew i krzewów, gdzie pas podtopionych torfowców graniczył bezpośrednio z lustrem wody jeziora. Charakterystycznymi dla takich środowisk były gatunki stenotopowe, higrofilne, tyrfobiontyczne lub tyrfofilne, takie jak: dominujący *Acylophorus wagenschieberi* oraz *A. glabermius*, *Atanygnathus terminalis*, *Philonthus nigrita*, czy *Ph. corvinus*. W odniesieniu do biotopów wilgotnych na uwagę zasługują także towarzyszące torfowiskom bory bagienne, gdzie najczęściej odławianymi gatunkami okazały się higrofilne *Philonthus decorus* oraz dość rzadko wykazywany w kraju *Platydracus fulvipes* (Tab.).

Dużą różnorodność gatunkową badanych chrząszczy (24 gatunki) odnotowano także w zbiorowiskach łąkowych PPN, często użytkowanych jako pastwiska. Dlatego też około 1/4 gatunków tu złowionych stanowią koprofile, związane z odchodami bydła lub koni (Tab.). Godne podkreślenia taksony należące do tej grupy ekologicznej, to coraz rzadziej spotykany *Emus hirtus* oraz, niedawno stwierdzone w Polsce, *Philonthus coprophilus* i *Ph. spinipes*.

Lasy PPN stanowią prawie 50% jego powierzchni. Dlatego też nie dziwi fakt odnotowania na tym terenie 10 gatunków leśnych, czyli silwikoli (około 17% wszystkich zebranych). Jednak ich liczba wydaje się być stosunkowo niewielka, w porównaniu z dużym udziałem zbiorowisk leśnych na penetrowanym terenie. Można to tłumaczyć znacznym stopniem przekształcenia wymienionych środowisk na obszarze PPN, a częściowo też, jeszcze niedostatecznym ich zbadaniem. Do bardziej interesujących gatunków o takich preferencjach środowiskowych należy zaliczyć: *Quedius microps*, *Q. limbatus* oraz *Euryporus picipes* (Tab.).

Spośród odłowionych Staphylinini 16, 10 i 56 gatunków po raz pierwszy wykazano odpowiednio z terenu Wyżyny Lubelskiej, Podlasia oraz Poleskiego Parku Narodowego (Tab.).

Tab. Wykaz gatunków kusakowatych z plemina Staphylinini złowionych w różnych środowiskach Poleskiego Parku Narodowego; stanowiska: BB – Bagno Bubnów, DB – Durne Bagno, J – Jamniki, JD – Jezioro Długie, JŁ – Jezioro Łukie, JM – Jezioro Moszne, LB – Las Brzeziny, ŁZ – Łąki Zienkowskie, M – Mietiułka, N – Nowiny, O – Olszowo, P – Pikulawka, PI – Pieszawola, S – Spławy, TK – Torfowisko Kochanowskie, TO – Torfowisko Orłowskie, WW – Wólka Wytycka, WY – Wytyczno, Z – Zawadówka, ZI – Zienki, ZS – Zaulcze Stare; metody połowu: c – czerpakowanie, pb – pułapki Barbera, pm – pułapki Moerickie'go, st – przesiewanie substratu, u – na upatrzonego, w – wypłaszanie wodą; niektóre preferencje ekologiczne: ^K – koprofil, ^H – higrofil, ^S – stenotop, ^{Si} – silwikol, ^T – tyrfobiont lub tyrfofil; # – nowy dla Wyżyny Lubelskiej, * – nowy dla Podlasia

A list of rove beetles belonging to the tribe Staphylinini collected in different habitats of the Polesie National Park; localities: BB – Bagno Bubnów, DB – Durne Bagno, J – Jamniki, JD – Jezioro Długie, JŁ – Jezioro Łukie, JM – Jezioro Moszne, LB – Las Brzeziny, ŁZ – Łąki Zienkowskie, M – Mietiułka, N – Nowiny, O – Olszowo, P – Pikulawka, PI – Pieszawola, S – Spławy, TK – Torfowisko Kochanowskie, TO – Torfowisko Orłowskie, WW – Wólka Wytycka, WY – Wytyczno, Z – Zawadówka, ZI – Zienki, ZS – Zaulcze Stare; collecting methods: c – catching insects with a scoop, pb – Barber's traps, pm – Moerickie traps, st – sifting of substrate, u – picking out; w – flooding with water; some ecological preferences: ^K – coprophilous species, ^H – hygrophilous species, ^S – stenotopic species, ^{Si} – silvicolous species, ^T – tyrfobiontic or tyrfophilous species; # – new for the Lubelska Upland, * – new for Podlasie region

Gatunek Species	Stanowisko Locality	Miesiąc, rok odłowu, (liczba osobników) Month, year of catch, (number of specimens)	Metoda Method	Siedlisko Habitat
1	2	3	4	5
^{SH} <i>Acylophorus gleberrimus</i> (HEER.)	JM	VI, 94, (5)	w	brzeg jeziora dystroficznego
ST <i>Acylophorus wagenschieberi</i> (KIESW.)	JM, JD	VI–X, 93, 94, 96, (112)	w	brzeg jeziora dystroficznego
ST <i>Atanygnathus terminalis</i> (ER.)	JM, JD	VIII, 93, (6)	w	brzeg jeziora dystroficznego
<i>Bisnius fimetarius</i> (GRAV.)	TK, JD	IX, X, 94, 95, (2)	u, st	łąg, łąka, w odchodach konia
# <i>Creophilus maxillosus</i> (L.)	WY	V, 92, (1)	u	las, na martwej sarnie

1	2	3	4	5
# ^K <i>Emus hirtus</i> (L.)	BB	VI, 95, (1)	u	łąka, w odchodach konia
^H <i>Erichsonius cinerascens</i> (GRAV.)	JM, BB, ZS	IV, VIII, 93, 94, 96, (3)	w, st	brzeg jeziora dystroficznego, opadłe liście
^{HSi} <i>Euryporus picipes</i> (PAYK.)	JD	VII, 96, (1)	pb	torfowiska przejściowe
# ^H <i>Gabrius appendiculatus</i> (SHARP.)	JD	VIII, 94, (1)	st	ols, ściółka
^{Si} <i>Gabrius splendidulus</i> (GRAV.)	JD	V, 96, (1)	c	grąd
^H <i>Gabrius trossulus</i> NORDM.	DB, JM	V, XI, 95, 96, (3)	st, pb	bór sosnowy, grąd, mech
* ^H <i>Heterothops quadripunctulus</i> (GRAV.)	TO, ŁZ, ZS, JM	IV, V, VII, IX, X, 94–96, (7)	c, st	turzycowisko, wilgotna łąka, torfowisko wysokie
# ^{Si} <i>Ocypus aeneocephalus</i> (DEG.)	JM, ZS	VII, 95, (2)	pb	bór bagienny, łąka
^{HSi} <i>Ocypus brunnipes</i> (FABR.)	JM	VII, VIII, 95, (3)	pb	bór bagienny
<i>Ocypus fuscatus</i> (GRAV.)	BB, JM, P	VI–VIII, X, 94–96, (7)	pb	łąka, bór bagienny
^H <i>Ocypus nitens</i> (SCHRANK)	JM, JD, S, PI, J	III, VI–X, 93, 94, 96, (9)	pb, st	bór bagienny, grąd, ols, dąbrowa, torfowisko
* <i>Ocypus picipennis</i> (FABR.)	BB, PI	IX, 96, (3)	pb	łąka
<i>Ontholestes murinus</i> (L.)	BB, ZS	VI, IX, 94, 96, (2)	u, pb	łąka, ekskrementy konia
# ^K <i>Onychophilonthus marginatus</i> (STROEM)	O, ZS	X, IX, 95, 94, (3)	u	łąka, las, na <i>Phallus impudicus</i> , na martwym krecie
# <i>Philonthus addendus</i> (SHARP.)	ZS	IX, 94, (1)	u	las, na martwym krecie

1	2	3	4	5
^K <i>Philonthus alpinus</i> EPP.	BB	VIII, IX, 94, (4)	u	łąka, ekskrementy bydła
^{SH} <i>Philonthus atratus</i> (GRAV.)	N	VI, 96, (1)	pb	łąka
* <i>Philonthus concinnus</i> (GRAV.)	PI	XI, 95, (1)	st	bór sosnowy, pod mchem
^K <i>Philonthus coprophilus</i> JARR.	Z, BB, JM	VIII, XI, 94, 95, (3)	u, st	łąka, odchody bydła, bór sosnowy, pod mchem
^K <i>Philonthus coruscus</i> (GRAV.)	ZS	IX, 94, (1)	u	las, na martwym krecie
^{#SH} <i>Philonthus corvinus</i> ER.	JM, JŁ	VI, VII, 94, 96, (5)	w, st	ekoton jeziora dystroficznego
<i>Philonthus cruentatus</i> (GMEL.)	BB	VII, 96, (1)	u	łąka, odchody bydła
<i>Philonthus cognatus</i> (MANN.)	JM, N, S, M	VIII, X, 94, 96, (4)	st, pb	bór sosnowy, łąka, pod mchem
* ^{HSi} <i>Philonthus decorus</i> (GRAV.)	JM, JD, S, PI, N	V, VI, VIII, IX, 96, (86)	pb	grąd, bór bagienny, wilgotna łąka, turzycowisko, ols
^{#S} <i>Philonthus discoideus</i> (GRAV.)	Z, BB	VIII, IX, 94, (2)	u	łąka, odchody bydła
^{SH} <i>Philonthus fumarius</i> (GRAV.)	Jez. Długie	VI, 94, (1)	pm	torfowisko przejściowe
<i>Philonthus immundus</i> (GYLL.)	JM	VI, VII, 96, (2)	pb, w	bór bagienny, brzeg jeziora dystroficznego
^{SH} <i>Philonthus micantoides</i> G. BEN et LOHSE	S, N, M	V, VI, 95, 96, (4)	pb, c, st	turzycowisko, łąka, szczątki roślinne
ST <i>Philonthus nigrita</i> (GRAV.)	JM, DB, BB, JŁ, JD	III, VI–IX 93, 94, 96, (22)	w, st, c,	ekoton jeziora dystroficznego i torfowiska wysokiego

1	2	3	4	5
<i>Philonthus nitidicollis</i> (LAC.)	BB	IX, 96, (1)	b	łąka
^{#K} <i>Philonthus nitidus</i> (FABR.)	Z	VIII, IX, 94, 96, (3)	u	łąka, odchody bydła
<i>Philonthus politus</i> (L.)	ZS, JM	VII, VIII, 94, 95, 96, (10)	u, pb	bór bagienny, na martwym piżmaku
^H <i>Philonthus quisquiliarius</i> (GYLL.)	JM, BB, ZS	VII, VIII, 94, 95, 96, (10)	w, st, pb	brzeg jeziora dystroficznego, łąka
<i>Philonthus rectangulus</i> SHARP.	Z	VIII, 94, (1)	pb	łąka
[#] <i>Philonthus sordidus</i> (GRAV.)	ZS	IX, 94, (1)	u	las, na martwym krecie
^{SK} <i>Philonthus spinipes</i> SHARP.	BB	VIII, 94, (1)	u	łąka, odchody konia
<i>Philonthus splendens</i> (FABR.)	S, Z, JŁ	V, VI, VIII, 94, 95, (4)	pb, u, st	turzycowisko, łąka, ekoton jeziora
<i>Philonthus succicola</i> THOMS.	ZS, S, JM,	VII-IX 94, 95, 96, (7)	u, pb	bór bagienny, torfowisko niskie, na martwym krecie,
<i>Philonthus tenuicornis</i> MULSANT et REY	ZS, JM, BB, J	V, VI, IX, X, 94-96, (6)	st, u	bór bagienny, łąka, na martwym krecie, odchody konia
^H <i>Philonthus umbratilis</i> (GRAV.)	JM	IV, VI, VII, IX, 94-96, (4)	pb, w	bór bagienny, ekoton jeziora dystroficznego
<i>Philonthus varians</i> (PAYK.)	M	VIII, 96, (1)	st	łąka
^{HSi} <i>Platydracus fulvipes</i> (SCOP.)	JM, JD, J	VI-IX, 94-96, (18)	pb, st	bór bagienny, torfowisko przejściowe
^{#H} <i>Quedius boopoides</i> (MUNST.)	DB, BB, JŁ	VI, VIII, IX, 93, 94, (11)	w, st	brzeg jeziora dystroficznego, ols, okrajek torfowiska

1	2	3	4	5
^{Si} <i>Quedius brevis</i> ER.	ZI	IX, 01, (7)	u	bór sosnowy, w mrowisku <i>Formica</i> sp.
* <i>Quedius cruentus</i> (OL.)	PI	VI, X, 01, (2)	st	dąbrowa, w próchnie dębu
* ^H <i>Quedius fuliginosus</i> (GRAV.)	JM, ZS, PI	IV, V, VIII, X 93, 96, (5)	w, pb, st	brzeg jeziora dystroficznego, grąd, dąbrowa, ściółka
* ^{SSH} <i>Quedius limbatus</i> (HEER.)	PI, ZI	IX, 01, (2)	u, st	dąbrowa, w drewnie, ściółka po dębem
# <i>Quedius longicornis</i> KR.	ZS	VII, 95, (1)	pb	łąka
* <i>Quedius mesomelinus</i> <i>mesomelinus</i> (MARSH.)	DB, PI	IV, X, 95, (3)	c, st, u	dąbrowa, grąd, próchno dębu, pod korą dębu
* ^{SSI} <i>Quedius microps</i> (GRAV.)	PI	IV, X, 95, 96, (2)	st	dąbrowa, w próchnie dębu
^H <i>Q. molochinus</i> (GRAV.)	JM, JŁ, WW, JD, ZS	VI, VIII–X, 93–96, (16)	w, st, pb	brzeg jeziora dystroficznego, ols, turzycowisko, ściółka
^S <i>Quedius nigriceps</i> KR.	DB, JM, LB	IX–XI, 95, (4)	st	bór sosnowy, mech
# <i>Quedius puncticollis</i> THOMS.	S	IV, 95, (1)	c	turzycowisko
* ^{Si} <i>Q. xanthopus</i> ER.	JM, PI	X, 93, 95, (5)	w, u	brzeg jeziora dystrof., grąd, pod korą dębu
^{HSi} <i>Staphylinus erythroperus</i> (L.)	JM, P, JD, Ji	V–IX, 96, (6)	w, pb	ekoton jeziora, turzycowisko, grąd, bór bagienny
<i>Tasgius melanarius</i> (HEER)	BB, ZS	VIII, IX, 94, 96, (2)	u, pb	łąka

SUMMARY

The paper contains the results of a faunistic research (carried out in 1992–1996 and partly in 2002) on Staphylinini (Coleoptera: Staphylinidae) inhabiting different biotopes of the Polesie National Park (SE Poland). The samples were taken in 21 localities. During the study, 435 specimens and 61 species were recorded. Thirteen of them were numbered to stenotopic species, and 20, 6, and 10 species are higrophilous, coprophilous and silvicolous forms respectively. The most species and specimens were collected in moist habitats (peat bogs, marshy coniferous forests, alder carrs, marshy meadows). Sixteen species were recognized as new for the Lublin Upland, 10 species new for Podlasie region and 56 new for the Polesie National Park. Within collected material the most interesting species are the following: *Acylophorus gleberrimus*, *A. wagenschieberi*, *Atanygnathus terminalis*, *Emus hirtus*, *Euryporus picipes*, *Philonthus addendus*, *Ph. coruscus*, *Ph. coprophilus*, *Ph. discoideus*, *Ph. micantoides*, *Ph. spinipes*, *Platydracus fulvipes*, *Quedius microps* and *Q. puncticollis*.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1980: Chrząszcze Coleoptera – Kusakowate Staphylinidae, część 2. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 7: 1-272.
- HERMAN LEE H. 2001: Catalog of the Staphylinidae (Insecta: Coleoptera): 1758 to the end of the second Millenium. VI. Staphylininae group (Part 3). Bulletin of the American Museum of natural history, 265: 2021-3839.
- KOCH K. 1989: Die Käfer Mitteleuropas. Ökologie, 1. Goecke und Evers Verlag, Krefeld. 440 ss.
- RADWAN S., KOWALIK W., WOJCIECHOWSKA W., KORNIJÓW R., SENDER J., KOLEJKO M. 2002: Ekosystemy Poleskiego Parku Narodowego, ekosystemy wodne. [W:] RADWAN S. (red.): Poleski Park Narodowy monografia przyrodnicza. Morspol, Lublin: 133-160.
- STANIEC B. 1994: Materiały do poznania kusakowatych (Coleoptera, Staphylinidae) Wyżyny Lubelskiej, cz.I. Wiad. entomol., 13: 95-99.
- STANIEC B. 2003: Nowe dane o występowaniu niektórych Staphylinidae (Coleoptera) we wschodniej Polsce. Wiad. entomol., 22: 25-32.
- STANIEC B. 2004: Kusakowate (Staphylinidae). [W:] Bogdanowicz W., Chudzica E., Pili-piu K. I., Skibińska E. (red.): Fauna Polski, Charakterystyka i wykaz gatunków, tom 1. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 153-155, 162-176.
- STANIEC B. 2005a: A description of the developmental stages of *Acylophorus wagenschieberi* KIESENWETTER, 1850 (Coleoptera, Staphylinidae), with notes on the biology and eggs parasite. Dtsch. ent. Z., 52: 97-113.
- STANIEC B. 2005b: Description of the developmental stages of *Atanygnathus terminalis* (ERICHSON, 1839) (Coleoptera, Staphylinidae), with comments on its biology. Dtsch. ent. Z., 52: 173-190.
- STANIEC B. 2006: Kusakowate (Coleoptera; Staphylinidae) zasiedlające próchnowiska w środkowo-wschodniej Polsce. Wiad. entomol., 25: 165-174.
- SZUJECKI A. 1980: Chrząszcze – Coleoptera, Kusakowate – Staphylinidae, Kusaki – Staphylininae. Klucze oznacz. owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, 24e: 1-164.